

Γιώργος Ευαγγελόπουλος

Η γοητεία της «άχρηστης γνώσης»

Η ανάλυση της επιστήμης και της τέχνης, των μαθηματικών και της φιλοσοφικής σκέψης πέρα από στερεότυπα στο βιβλίο του καθηγητή «Θεωρητικές και θετικές επιστήμες»

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΔΡΟΛΙΑΣ

Θαρρώ πως ήταν ο Γκότφριντ Βίλχελμ Λάιμπνιτς πρώτος που μίλησε για τη νομική επιστήμη ελπίζοντας πως μια μέρα θα μπορούσε να καλυφθεί από μαθηματικές σχέσεις. Γιατί, τι άλλο είναι το νομικό επιχείρημα παρά μια λογική αλληλουχία που οδηγεί σε μια σαφή κατάφαση ή άρνηση από πλευράς δικαστή και νόμου; Για τον Λάιμπνιτς, το πρωτόγονο επιχείρημα ήταν πως μια μέρα όλες οι νομικές αποφάσεις δικαστηρίων θα μπορούσαν να αναλυθούν σε τμήματα τα οποία θα οδηγούν μαθηματικά σε μια απόφαση. Τόσο υπέροχα ουτοπικό μια που στηριζόταν σ' αυτήν την απόλυτη βεβαιότητα της δικαιοσύνης. Όμως η δικαιοσύνη σπάνια βρίσκεται στο απλό δίλημμα αθώος - ένοχος, και αντί για την ασπρόμαυρη αυτή λογική βρίσκεται στην γκρίζα περιοχή των πιθανοτήτων και των μαθηματικών της Ασαφούς Λογικής (Fuzzy Logic). Παρ' όλ' αυτά η άποψη του Λάιμπνιτς ήταν προφητική μια που η σύγχρονη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στον χώρο της Δικαιοσύνης και στο πλαίσιο online courts που οι αποφάσεις λαμβάνονται αυτόματα από το σύστημα με βάση τις προηγούμενες χρησιμοποιείται κατά κόρον σε πολλά δικαστήρια του εξωτερικού. Η ένωση αυτή μιας επιστήμης που ανήκει στον χώρο της θεωρητικής σκέψης με αυτή των μαθηματικών είναι στο κέντρο του βιβλίου «Θεωρητικές και Θετικές Επιστήμες» του Γιώργου Ευαγγελόπουλου που είναι καθηγητής Φιλοσοφίας και Δημοσίων Σχέσεων στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ενοποίηση

Ο Ευαγγελόπουλος γράφει ένα βιβλίο για τη σύγκρουση της θετικής κουλτούρας με τη θεωρητική, όμως η αλήθεια είναι πως παρόλο που οι δύο κουλτούρες εμφανίζονται να συγκρούονται, τελικά βρισκόμαστε στην εποχή της απόλυτης ενοποίησής τους. Και ο ίδιος ο Ευαγγελόπουλος είναι το παράδειγμα που αποδεικνύει αυτήν την ενοποίηση. Αν και στο τέλος τον κέρδισε η νομική

επιστήμη, το ταλέντο και η αγάπη του για τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες ήταν αυτό που από νωρίς καθόρισε τη σκέψη και τις μελέτες του και γι' αυτό τελικά είναι ο ιδανικός άνθρωπος για να γράψει αυτό το βιβλίο. Το κείμενο του Ευαγγελόπουλου γραμμένο υπό μορφή διαλέξεων, θα έλεγα, ξεκινά από το περίφημο και επιδραστικό πλέον βιβλίο του Τσ.Π. Σνόου «Οι δύο κουλτούρες» (στα ελληνικά από τις εκδ. Ελληνικά Γράμματα, μτφ. Μαριάννα Τζιαντζή), στο οποίο ο Σνόου τονίζει το σχίσμα μεταξύ τους και το γεγονός ότι ενώ θεωρείται κάποιος «απολίτιστος» αν δεν έχει λάβει τη μέθεξη των κλασικών συγγραφέων και ποιητών, είναι απόλυτα αποδεκτό να μην έχει διαβάσει ή να ενδιαφέρεται να διαβάσει το δεύτερο θερμοδυναμικό αξίωμα.

Η διαφορά αυτή στη σκέψη οδηγεί σε έναν διχασμό και σε μια συνεχή απομάκρυνση που κατά βάθος οφείλεται σ' αυτό που ο Λιούις Γούλπερτ ονόμασε ως η «αφύσικη φύση της επιστήμης» (The Unnatural Nature of Science - 1992), η οποία απομακρύνει την καθημερινή προφανή σκέψη από τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η επιστήμη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αφύσικης σκέψης είναι τα παράδοξα (μεταξύ των οποίων και το περίφημο της γάτας του Σρέντιγκερ) που επιδεικνύουν ακριβώς αυτή την έλλειψη σύνδεσης μεταξύ των δύο σκέψεων που δημιουργεί αντιφάσεις για τον κοινό νου - συνήθως - που με εξαφανίζονται στο πλαίσιο της εσωτερικής κατανόησης της επιστήμης.

Διαφορά στη σκέψη

Πέρα απ' αυτό η ίδια η φυσιολογία της σκέψης μεταξύ θεωρητικών και θετικών φαίνεται να είναι διαφορετική. Ένας άνθρωπος που εκπαιδεύεται ως επιστήμονας ή ως μηχανικός έχει διαφορετική σκέψη και διαφορετική προσέγγιση στη ζωή από κάποιον που εκπαιδεύεται π.χ. ως φιλόλογος. Η διαφορά στη σκέψη οφείλεται στην επιστημονική μέθοδο η οποία εμποτίζει το state of mind του επιστήμονα με τρόπο ώστε να αντιμετωπίζει και την υπόλοιπη ζωή - πέραν της επιστήμης του - ως μια διαδικασία η οποία διέπεται απ' αυτήν. Πιστεύω πως ο μη-επιστήμονας δεν μπαίνει σ' αυτήν τη διαδικασία «ανάλυσης» με την επιστημονική μέθοδο και αυτό είναι που ορίζει μια σημαντική διαφορά μεταξύ τους. Κάποιες φορές αυτό οδηγεί τον επιστήμονα σε λάθη στη μη-επιστημονική ζωή του, μια που οι ελεύθεροι παράμετροι εκτός «εργαστηρίου» είναι τόσο πολλές που το ντετερμινιστικό σύστημα φαίνεται να καταρρέει - ο Ρότζερ Μέξικο στο «Ουράνιο τόξο της βαρύτητας» του Τόμας Πίντσον πάσχει ακριβώς από αυτήν την ασθένεια.

Υπ' αυτά τα δεδομένα θα έλεγε κανείς πως ο διαχωρισμός μεταξύ της θεωρητικής και θετικής κουλτούρας είναι τόσο σαφής που δύσκολα θα

Η Δελφική Σίβυλλα στην Καπέλα Σιστίνα

μπορούσαν να βρεθούν συνδέσεις μεταξύ τους που θα οδηγούσαν σε μια συνάφεια τόσο σε επιστημονικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Και σύμφωνα και με τον Σνόου και με τον Ευαγγελόπουλο, η εύρεση γεφυρών μεταξύ των δύο αυτών τρόπων σκέψης είναι απαραίτητος για να μπορέσουν να λυθούν τα πολύπλοκα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα. Ογδόντα χρόνια μετά τον Snow όμως

φαίνεται η θετική κουλτούρα να είναι αυτή που έχει δημιουργήσει τις προ-σχώσεις για να καλύψει τη διαφορά στο σχίσμα και να οδηγήσει σε κάτι διαφορετικό.

Ο Ευαγγελόπουλος στο βιβλίο καλύπτει τις δύο κουλτούρες στα κεφάλαια υπό μορφή διπλών, τονίζοντας όσες διαφορές φαίνονται εμφανείς στον τρόπο σκέψης μα και στην κοινωνία. Εξετάζει με λεπτομέρεια τη φυσική

Γιώργος Α. Ευαγγελόπουλος
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ - ΟΙ ΔΥΟ ΚΟΥΛΤΟΥΡΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΤΟΜΕΣ ΤΟΥΣ

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2023, σελ. 136
Τιμή 9 ευρώ

και την τέχνη, τα μαθηματικά και τη φιλοσοφία, τη νομική επιστήμη και τα μαθηματικά σε μια σειρά από θέσεις που τεκμηριώνονται όχι μόνο από το κείμενο αλλά και από την εξαιρετικά πλούσια βιβλιογραφία - η οποία στην περίπτωση μου με ανάγκασε να αναζητήσω πάνω από 15 βιβλία και άρθρα που δεν γνώριζα. Ο Ευαγγελόπουλος δεν είναι μόνο αναλυτικός στην καταγραφή του μα και πλήρης, παρόλο που το βιβλίο είναι μονάχα 125 σελίδες.

CHATGPT

Σήμερα ζούμε πλέον στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης και των Μεγάλων Γλωσσικών Μοντέλων (Large Language Models) - όπως το πασίγνωστο πλέον ChatGPT, που με καθαρά μαθηματικό και πιθανοθεωρητικό τρόπο αναλύονται και συντίθενται σύμπλοκα συστήματα στον χώρο της λογοτεχνίας, της τέχνης, της νομικής επιστήμης. Ακόμη και η λειτουργία του ανθρώπινου εγκεφάλου φαίνεται να πέφτει κάτω από τα χαρακτηριστικά ανάλυσης που ανήκουν καθαρά στη θετική επιστήμη και στον θετικό τρόπο θεώρησης των πραγμάτων, αφήνοντας πίσω τη θεωρητική σκέψη να αναρωτιέται για τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να αντιμετωπίσει αυτή την κατά μέτωπο επίθεση - που στα μάτια πολλών την έχει μετατοπίσει στο περιθώριο της «άχρηστης γνώσης».

Το τελικό συμπέρασμα στη μελέτη του Ευαγγελόπουλου είναι πως η αλήθεια βρίσκεται πέρα από αυτήν την καθαρά μηχανιστική / ντετερμινιστική αντιμετώπιση της κοινωνίας και της σκέψης της. Η άχρηστη αυτή γνώση της θεωρητικής κουλτούρας - και πολλές φορές και της θετικής - και η μελέτη της είναι αυτή που τελικά οδηγεί σε πρόοδο της σκέψης και του πολιτισμού στον άνθρωπο, στη δημοκρατία μα και τον σεβασμό στην ανθρωπινή ύπαρξη και την ισορροπία με τον κόσμο δίπλα μας και το περιβάλλον.

Ο Βασίλειος Δρόλιας είναι συγγραφέας. Το τελευταίο του μυθιστόρημα «Ταξίδια με λάθος ανθρώπους» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κέδρος